

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Aix-Marseille Université (France)
TESOL – Ukraine

**НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ
В МОВІ І КУЛЬТУРІ**

Збірник наукових праць

Київ 2017

УДК 821.09(100)(082)

НЗ5

Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових
НЗ5 праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна. О.Г. Шостак. - К.:Талком, 2017. -
343 с.

ISBN 978-617-7397-36-5

Збірник містить тексти доповідей X Міжнародної конференції з питань національної ідентичності в мові і культурі, що відбулася 17-18 травня 2017 року на кафедрі іноземних мов і прикладної лінгвістики Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

Організаційний комітет

Голова оргкомітету:

Гудманян А.Г., д-р філол. наук, проф., директор Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету

Заступник голови:

Шостак О.Г., канд. філол. наук, доцент, зав. кафедрою іноземних мов і прикладної лінгвістики Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету

Члени оргкомітету:

Артюшкіна О., канд. наук з лінгвістики, доцент каф-ри славістики, університет Екс-Марсель, м. Екс-ан-Прованс, (Франція)

Раду А.І., канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка

Рецензенти:

Дудок Р.І., д-р філол. наук, проф., зав. кафедрою іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка

Мосенкіс Ю.Л., док. філол. наук, професор, професор кафедри сучасної української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Чеснокова А.В., проф. каф-ри англ. філол. і перекладу Київського університету імені Бориса Грінченка

*Рекомендовано до друку Вченою радою Гуманітарного інституту
(Протокол № 3 від 19 квітня 2017 р.)*

ISBN 978-617-7397-36-5

© Національний авіаційний університет, 2017

© Колектив авторів, 2017

Галина Випасняк
Кандидат філологічних наук
Львівський інститут економіки і туризму
м. Львів

ПРОБЛЕМА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ В ЕСЕЯХ ТАРАСА ПРОХАСЬКА

Твори Тараса Прохаська, незалежно від жанру вирізняються глибиною осмислення, меланхолійністю, відчуттям авторської гармонії з собою і світом як наслідок втіленої у життя практики християнського смирення. Це окремий світ, наповнений вираженістю, спокоєм та любов'ю до всього суцього і водночас необхідністю невпинного його пізнання через спостереження та роздуми. Авторська уважність, „включеність” у життя тут-і-тепер, причетність до світу, до культури, у котрих живеться – все це у сумі зумовило таку особливу чутливість Прохаська до найактуальніших і часом найбільочіших тем, до яких зокрема належить ідентичнісна проблематика.

Це проблемне коло останнім часом настільки активно обговорюється, що складається враження, що майже нічого нового уже сказати неможливо, що це буде лише повторення уже колись сказаного. Відштовхуючись від цього, зрозумілою є назва збірки – „Одної і тої самої”. Діалектне звучання назви збірки у поєднанні з провідною темою слугує авторською декларацією власної регіональної, відтак пограничної ідентичності. Для означення останньої Прохасько використовує доволі промовисту метафору бесагів, що водночас можна потрактовувати як символ пограничного пам'ятання і всього історичного та культурного спадку. Завдяки такій влучно підібраній метафорі авторові вдалося чітко окреслити сутність проблем, котрі виникли у рідному для нього просторі: „Те, що легко взялося на плече, виявилось надто важким, коли дорога довга і нерівна. Але полегшити ношу годі, шкода хоч щось викинути” (с. 5). Таким чином Т. Прохасько порушує актуальну і водночас дражливу та небезпечну проблематику: сприйняття минулого. Тема небезпечною є передусім через авторське наштовхування на думку про необхідність фільтрувати минуле, здатність забувати, щоби полегшити собі ношу і якимось жити далі.

Очевидно, автор має рацію, проте зарівно очевидним є і те, що у невмілих руках, а здебільшого – у підступних та заідеологізованих – можуть бути викинуті на історичний смітник «речі» першої необхідності. Власне, в українській культурі досвід такого фільтрування уже пережито.

Аналіз есеїв, вміщених у збірці, підштовхує до висновку, що процес фільтрування минулого мусить відбутися не стільки на загальному, колективному, а на індивідуальному рівні: виловлення з огрому офіційної-написаної та неофіційної – як писаної, так і усної – історій того, що допоможе окреслити та викристалізувати власну ідентичність, визначити, ким особистість є, і до якої традиції себе зараховує, яку з історій приймає як істинну і як позиціонує себе відносно зовнішнього світу. Таким чином відбувається процес формування ідентичності як не чогось наперед даного, а як наслідок глибокого самоаналізу та докладених інтелектуальних зусиль.

Вміщені у збірці тексти - це не просто письменницьке теоретизування на задану тему, а є своєрідним перебиранням авторових особистих ментальних бесагів, адже чимало есеїв написані під впливом роздумів над життєвими історіями членів власної родини. При цьому наявний виразний стрижень – минуле, котре визначає авторську ідентичність, його бачення себе у цьому світі, у географічному та культурно-історичному просторі, до якого він належить, а також дає ключ до розуміння сутності самого простору та ментальну особливість частини його мешканців. Остання, на думку Прохаська, накладається на географію, є прямим наслідком її впливу.

Такий погляд, звичайно, не є авторським винаходом, проте важливий як частина світогляду письменника. „Цю країну добре пізнавати, опершись на флористику <...>. Рослинна стратегія найкраще відповідає нашій тихій експансії <...>. Ми дуже нагадуємо гірську луку. Ми на ній квіти <...>. Але ми – це кількадесят зовсім різних видів, яким тут затишно. І мільйони окремих квіток і зел різних видів <...>. Через розмаїтість неможливо говорити про якусь єдність” (с. 8). В особливості флористики автор шукає причин притаманного українцям, і зокрема галичанам, індивідуалізму і самодостатності.

Ментальна синхронність, вписаність у географію та флористику території зумовлює феномен залежності від рідного краю, кожен носить його з собою, бо є його частиною, і тому „її (країни. – Г.В.) нема там, де вона є. Вона найбільше власне там, де її нема” (с. 9). Як підтвердження словам Прохаська – численні українські громади по всьому світу, котрі дивним чином зуміли зберегти свою ідентичність, перебуваючи поза її країни.

Попри активне приговорювання проблем, дотичних до ідентичності, найбільш драгливим для автора є питання української самоідентифікації, котре ніби зобов'язує комусь доводити правомірність існування етнічної чи національної спільноти, тоді як

насправді жодна спільнота, тим більше національна не мусить доводити світові своєї самобутності, шукати способів легітимації свого існування, потрібно всього лиш сприймати себе і власне буття як даність, як волю Божу, бо „пощо шукати оправдання свого існування, якщо ти вже є” (с. 10).

Вміння бути самодостатніми і сприймати себе такими, якими ми є, не намагаючись дорівнятися до когось – ось та риса, якої на думку Прохаська, бракує українцям. Прагнення бути схожими на когось зазвичай реалізуються дорогою ціною - через втрату власної автентичності з подальшим утвердженням комплексу меншовартості.

Доволі амбівалентним є Прохаськове потрактування сутності української самоідентифікації як європейської: з одного боку „ми не можемо еволюціонувати до Європи. Ми ж по-справжньому ніколи у Європі не були. Ми випали з неї ще тоді, коли вона сама себе Європою не усвідомлювала. З того часу наші європейські мотиви були тільки імітацією, маньєризмом, мавпуванням” (с. 22).

Європа має відмінний від українського тип пам'ятання – архівний, що на перший погляд видається кращим, бо є надійнішим та достовірнішим. „Бездоганні архіви, однак, мають свою слабкість. <...> вони <...> звільнюють пам'ять. Там, де архівів нема, історія записується на рівні геному. Українські гени <...> виразно зафіксували дві програми. По-перше, ми завжди були у Європі і залишаємося європейцями безсумнівно і назавжди. По-друге, не слід покладатися на так звану Європу, бо вона нас ігнорує і покидає”.

Попри виразні відмінності українська самоідентифікація цілком європейська, адже також схильна особливо утверджуватися під впливом зовнішньої загрози: „Правдива європейська самоідентифікація <...> потребує варварів, гунів, ісламу, Росії, Радянського Союзу, Америки, Азії. Потребує принаймні іншої Європи” (с. 27). З цієї причини українська само ідентифікація, на думку Прохаська, була найвиразнішою у період до незалежності, коли найпотужніше спрацьовували національно-консолідуючі міфи: „Ідеальна країна, країна-ідея, яка, виживаючи і боронячись, мріяла про свій рай. Будь-яка дрібна деталь, яка натякала на українське, була сакральним символом. Казкова країна-минуле, в якій навіть найбільші трагедії ставали підпорою казки, перестала існувати тоді, коли несподівано отримала незалежність” (с. 21-22).

Неможливість українців дорівнятися до Першої Європи (у термінології Прохаська – власне Західної Європи) бачиться автором через паралель сімейних стосунків: хіба можливо дорівнятися внукам до своїх дідів? Діди можуть передати власний досвід, але у

внуків є власний шлях. Отож, неможливість бачиться і як відсутність такої потреби: навіщо йти вже пройденим шляхом, коли є цікавіший і самобутніший?

Як бачимо, Прохасько пропонує цікавий спосіб позиціонування себе щодо Європи, котрий позбавлятиме непотрібних комплексів меншовартости. Фактично нічого кардинально не потрібно змінювати, окрім способу сприйняття реальності, чи радше її потрактування. Це зміна акцентів, їх переведення з категорії меншовартості до категорії інакшості. При цьому найвідповідальнішу місію покладено на літератора як на „найреалістичніше втілення Європи”.

Саме митцям під силу якнайкраще увиразнити інакшість через складання історій, обмінюючись ними навзаєм. Зрештою, історії є одним зі способів саморепрезентації, можливістю комунікації між поколіннями дідів та внуків, відповідно «Старої Європи» і «Третьої Європи», шляхом пошуку порозуміння через взаємопізнання.